



Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Šikana na středních školách

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Barbora Friedlová

Vedoucí práce: Mgr. Jana Stejskalová, Ph.D.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Šikana na středních školách*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2.5.2023

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Janě Stejskalové Ph.D., za odborné vedení, vstřícnost, udílení cenných rad při zpracování této bakalářské práce. Děkuji také své rodině, přátelům, kteří mě velice podporovali a za jejich trpělivost při zpracovávání mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům za jejich čas a ochotu při realizaci praktické části.

Šikana na středních školách

Abstrakt

V této bakalářské práci se zabývám šikanou na středních školách a její problematikou. V mé práci se zaměřuji na znalosti studentů středních škol ohledně šikany a také na prevenci.

První část mé bakalářské práce je teoretická. Teoretická část je věnovaná šikaně, kde je šikana popsána jako pojem, dále jsou zde popsány stádia šikany a její formy. V další kapitole vymezuji, kdo je účastníkem šikanování, jako oběť a agresor, jaké jsou důsledky šikany pro účastníky. Věnuji se zde také prevenci.

V druhé části popisuji vlastní výzkum. Cílem mé bakalářské práce bylo popsat, jak studenti středních škol vnímají problematiku šikany, dále pak dílčí cíle měli za úkol zjistit, jaké jsou projevy šikany podle studentů, zda znají nějaké programy prevence a jaké mají znalosti o šikaně.

Pro naplnění cíle byl zvolen kvalitativní výzkum. Metodou výzkumu je dotazování a technikou polostrukturovaný rozhovor s devíti komunikačními partnery. K vyhodnocení dat, která byla získána během výzkumu, byla použita metoda otevřeného kódování. K dosažení předem stanovených cílů jsem použila čtyři výzkumné otázky: Jaké znalosti o šikaně studenti SŠ mají?; Jaké jsou projevy šikany podle studentů SŠ?; Jaké programy proti šikaně znají studenti SŠ?; Setkali se někdy se šikanou studenti SŠ?

Z výzkumu vyplynulo, že studenti vědí, co znamená šikana, a jak se projevuje. Studenti mají přehled, jaké jsou formy šikany. Někteří studenti se se šikanou setkali osobně jako svědci. S preventivními programy se studenti většinou setkávali především ve školách v rámci přednášek. U většiny studentů je prevence na jejich školách zajištěná a k šikaně nedochází.

Klíčová slova

Šikana, oběť, agresor, prevence, stádia šikany, formy šikany

High – school bullying

Abstract

This bachelor thesis deals with bullying in secondary schools and its issues. My thesis focuses on the knowledge of high school students regarding bullying and also prevention.

The first part of my bachelor thesis is theoretical. The theoretical part is dedicated to bullying, where bullying is described as a concept, then the stages of bullying and its forms are described. In the next chapter I define who is a participant of bullying, as a victim and aggressor, what are the consequences of bullying for the participants. I also deal with prevention.

In the second part I describe my own research. The aim of my bachelor's thesis was to describe how high school students perceive the issue of bullying, then the sub-objectives were to find out what the manifestations of bullying are according to the students, whether they know any prevention programs and what knowledge they have about bullying.

Qualitative research was chosen to meet the objective. The research method is questioning, and the technique is semi-structured interview with nine communication partners. Open coding method was used to evaluate the data that was collected during the research. In order to achieve the predetermined objectives, I used four research questions: What knowledge about bullying do high school students have?; What are the manifestations of bullying according to high school students?; What anti-bullying programs do high school students know?; Have high school students ever encountered bullying?

The research showed that students know what bullying means and how it manifests itself. Students have an overview of what forms bullying takes. Some students have personally experienced bullying as witnesses. Students have mostly encountered prevention programmes in school lectures. For most students, prevention is provided in their schools and bullying does not occur.

Keywords

Bullying, victim, aggressor, prevention, stages of bullying, forms of bullying

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická část	9
<i>1.1 Pojem šikana</i>	<i>9</i>
<i>1.2 Stádia šikany</i>	<i>10</i>
<i>1.3 Formy šikany.....</i>	<i>11</i>
<i>1.3.1 Fyzická šikana.....</i>	<i>12</i>
<i>1.3.2 Psychická šikana</i>	<i>12</i>
<i>1.3.3 Kyberšikana</i>	<i>13</i>
<i>1.3.4 Kybergrooming.....</i>	<i>14</i>
<i>1.3.5 Kyberstalking.....</i>	<i>14</i>
<i>1.4 Účastníci šikany</i>	<i>16</i>
<i>1.4.1 Agresoři</i>	<i>16</i>
<i>1.4.2 Oběti.....</i>	<i>18</i>
<i>1.5. Důsledky šikany.....</i>	<i>19</i>
<i>1.5.1 Důsledky šikany na agresora</i>	<i>19</i>
<i>1.5.2 Důsledky šikany na oběť</i>	<i>19</i>
<i>1.6 Prevence šikany.....</i>	<i>20</i>
2. Cíl práce.....	23
<i>2.1 Cíl práce.....</i>	<i>23</i>
<i>2.2 Výzkumné otázky.....</i>	<i>23</i>
3. Metodika výzkumu	24
<i>3.1 Použité metody a techniky sběru dat</i>	<i>24</i>
<i>3.2 Výzkumný soubor</i>	<i>24</i>
<i>3.3 Realizace výzkumu</i>	<i>25</i>
<i>3.4 Zpracování sběru dat</i>	<i>25</i>

4. Výsledky	26
<i>4.1 Kategorizace získaných dat</i>	<i>26</i>
<i>4.2 K1 – Identifikační údaje</i>	<i>27</i>
<i>4.3 K2 – Projevy</i>	<i>28</i>
<i>4.4 K3 – Vymezení</i>	<i>30</i>
<i>4.5 K4 – Svědci</i>	<i>31</i>
<i>4.6 K5 – Prevence</i>	<i>33</i>
5. Diskuze	35
6. Závěr	38
Seznam použitých zdrojů	39
Seznam příloh	42
Seznam zkratk	45

Úvod

Šikana a všechny její formy jsou v dnešní době velmi aktuálním tématem, který se řeší velmi často na školách, ale i na pracovištích. Šikana je způsobena nejčastěji díky vývoji nových komunikačních a informačních technologií, bez kterých si mladí lidé nedovedou představit žít, jelikož je to jejich každodenní součástí. Tyto prostředky umožňují snadnou a rychlou komunikaci mezi sebou, avšak má to svá rizika. Toto téma jsem zvolila hned z několika důvodů, že jsem se o šikaně chtěla dozvědět více informací, než jsem sama měla a zároveň je to z mého pohledu čím dál častější téma, které se mezi námi objevuje, ale málokdo o něm mluví. Setkala jsem se i s případy, kdy se škola snažila šikanu takzvaně „zamést pod koberec“, aby se neříkalo, že na jejich škole se objevuje šikana. Dalším důvod, proč jsem si toto téma zvolila byl ten, že jsem se o šikanu začala zajímat v svých třinácti letech, kdy jsem znala slečnu, která byla šikanovaná od svého spolužáka. Moc často nechodila do školy, učitelé řešili důvody, zda je to kvůli nemoci nebo něčemu jinému. Slečna šikanu ze strany spolužáka těžko nesla, chtěla si vzít život, a nakonec byla hospitalizovaná na psychiatrii.

Bakalářská práce bude rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se bude zaměřovat na šikanu jako pojem, jaká má šikana vývojová stádia. Dále pak jaké jsou formy šikany. V teoretické části budou zmíněni účastníci šikany, a to oběť a agresor, a jaké jsou důsledky šikany pro účastníky. Dále bude popsána prevence šikany. V praktické části bude vytvořený výzkumný soubor, který je složen z devíti komunikačních partnerů, kteří jsou studenty různých středních škol. Cílem práce bude popsat, jaké mají studenti středních škol znalosti o šikaně, jaké jsou podle nich projevy šikany, zda znají preventivní programy proti šikaně a jestli se někdy setkali se šikanou. Pro bakalářskou práci byly zvoleny čtyři výzkumné otázky: *Jaké znalosti o šikaně studenti SŠ mají? Jaké jsou projevy šikany podle studentů SŠ? Jaké programy proti šikaně znají studenti SŠ? Setkali se někdy se šikanou studenti SŠ?* Pro naplnění cíle mé bakalářské práce bude zvolena kvalitativní výzkumná strategie, kdy metodou bude dotazování a technikou polostrukturovaný rozhovor. Pro vyhodnocení dat budu používat otevřené kódování.

1. Teoretická část

1.1 Pojem šikana

Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, které označuje fyzické a psychické svazování, omezování nebo týrání slabšího jedince nebo skupiny jedinců (Beňo, 2015).

Jak uvádí Nadační fond STOP šikaně (© 2022), za šikanu považujeme kterékoliv záměrné a opakované chování, při kterém je hlavním cílem ubližování, ohrožování, zastrašování, a dokonce i ponižování osoby nebo skupiny osob. Opakující se a cílené užití fyzických a psychických útoků ze strany jedince či celé skupiny vůči jedinci nebo skupině jedinců, kteří jsou oproti agresorům slabší a nemohou se nijak bránit, považujeme za šikanu. Do šikany řadíme fyzické útoky jako je opakované bytí, vydírání, krádeže, poškozování cizích věcí, plivání, tahání za vlasy, tak i slovní útoky jako jsou nadávky, pomlavy, může to být i vyhrožování nebo ponižování.

Smutným faktem je, že na šikanování musí být jedinec citlivý. Většinou se neumí bránit a bojí se, stydí či nechce tuto situaci zveřejnit. V „zájmu klidu“ se podvolí nebo se nechá vyprovokovat k „odvetě“ a stane se tak pro okolí „viníkem“. Velmi často si dospělí šikany nevšimnou nebo ji podcení, protože šikanér/agresor k týrání a zotročování používá manipulaci s okolím a svědky (Cajthamlová, 2017, s. 343).

Dle Martínka (2009) šikanu často připomíná termín teasing. Ovšem teasing nám představuje chování, kdy jde o nevinné škádlení mezi dětmi. Jedná se například o chování na druhém stupni základní školy, kdy chlapci provokují dívky, jen proto, že se jim líbí. Dívky většinou křičí, hihňají se, občas chodí žalovat, dospělý však pozná, že jim toto škádlení ze strany chlapců nevadí a není jim nepříjemné, při jejich stěžování a žalování jde pouze o formalitu. Musíme uznat, že jde o normální jev.

Rodiče, ale také pedagogové mají občas problém rozeznat rozdíl mezi šikanou a škádlením. Někdy to totiž může vypadat jako pouhé škádlení neboli teasing, ale vnitřní rozdíl je veliký. Často je velmi těžké určit hranice mezi škádlením a šikanou. To, co někdo považuje za pouhou legráčku nebo klukovinu, může být pro někoho velmi psychicky obtížný. Ten, kterému je ubližováno, většinou pozná rozdíl mezi šikanou a škádlením. Při škádlení nikdy není silnější a slabší, síly na obou stranách jsou vždy vyrovnané a není zde vítěz ani poražený. Teasing je legrace a zábava pro obě strany, při šikaně se baví pouze agresor a oběti způsobuje ponížení a bolest (Vágnerová et al., 2011).

Podle Stopbullying (© 2022) je šikana nežádoucí, agresivní chování dětí školního věku, které zahrnuje skutečnou nebo domnělou nerovnováhu sil. Chování se opakuje nebo má potenciál se opakovat v průběhu času. Jak děti, které jsou šikanovány, tak děti, které šikanují ostatní, mohou mít vážné a trvalé problémy. Aby bylo chování považováno za šikanu, musí být agresivní a musí zahrnovat Nerovnováhu moci, kdy děti, které šikanují, využívají svou moc například fyzickou sílu, přístup k nepříjemným informacím nebo popularitu k ovládání či poškozování ostatních. Nerovnováha moci se může v průběhu času a v různých situacích měnit, i když se týká stejných osob. Dále pak opakování, šikanující chování se vyskytuje vícekrát nebo má potenciál vyskytnout se vícekrát. Šikana zahrnuje jednání, jako je vyhrožování, šíření pomluv, fyzické nebo slovní napadání a záměrné vylučování někoho ze skupiny.

1.2 Stádia šikany

Nadační fond STOP šikaně (© 2022) uvádí následující stádia. První stádium se může odehrávat kdekoli, v jakékoli skupině, jelikož se občas najde někdo, kdo není oblíbený nebo vlivný a je snadné si z něho dělat legraci. Poté si agresori najdou tichého, neprůbojného a zakřiknutého člověka, který raději agresorovi ustoupí. Ve třetím stádiu agresor šikanuje vyhovující oběť. Dále se k šikanování připojují noví agresori. Nakonec se šikana stává skupinovou náplní.

První stupeň stádia nám ukazuje na mírné formy násilí, kdy se jeden člen necítí dobře. Tento člen není ve společnosti moc oblíbený, a tak ho lidé okolo něj pomlouvají, provádějí proti němu intriky nebo ho úplně ignorují a nebaví se s ním. Toto stádium je prvotní signál, kdy je pravděpodobné, že se nebude dál negativně vyvíjet.

Ve druhém stádiu stoupá napětí, ostatní si na obětech vybývají svou zlost a negativní náladu. Ve druhém stádiu se objevuje náznak fyzické agrese. Manipulace s obětí se zvyšuje.

Třetí stádium, které je zároveň branné jako klíčový moment, jelikož se vytváří jádro, znamená, že vznikají agresori. Agresori začínají šikanovat jedince, kteří jsou pro ně tou nejlepší obětí.

Ve čtvrté fázi přijímá normu šikanátorů většina. K šikanování se přidávají i další členové, kteří bývají většinou spořádaní a hodní. Aktivně, a dokonce možná i s nadšením šikanují své spolužáky nebo kolegy.

Dokonalá šikana neboli páté stádium. Šikanu, násilí, týrání všichni berou jako zvyk. Agresoři se tím baví a berou to jako zábavu, koníček. Nastává období tzv. vykořisťování. Společnost je rozdělena na dvě strany, kdy jedna z nich má absolutní práva a druhá je musí poslouchat a dělat jim otroky.

1.3 Formy šikany

Šikanu dělíme podle toho, jakým způsobem je provedena. Podle Jakobsenové a Råkila (2017) existuje šikana fyzická, při které dochází k užití fyzické moci vůči druhému slabšímu jedinci, účelem je ublížit, zastrašit, ale také způsobit mu bolest. Fyzická šikana zahrnuje strkání, tahání za vlasy, kopání, agresor může použít různé předměty, kterými na oběť zaútočí, jako jsou bodné a střelné zbraně. Nebo šikana psychická, kdy agresor oběti vydírá, nadává jim, psychicky je týrá, oběti vyhrožuje.

Pokud agresor ničí, krade nebo jakýmkoliv způsobem manipuluje s věcmi oběti, považujeme to také za šikanu. Dále také nucení oběti k různým špatným činnostem a úkolům, kdy je oběť nucena psát za někoho úkoly, každý den odevzdávat svačinu nebo je oběť nucena kupovat svačinu, pokud se tak nestane, agresor jí nějakým způsobem potrestá (Šikana: Preventivní informace, © 2017)

Do forem šikany patří také kybershikana, která je specifickou formou psychické šikany, která je způsobena násilným chováním prostřednictvím internetu a moderních komunikačních prostředků. Další formou šikany je šikana podle věku a podle typu školy, kdy k šikaně dochází mezi spolužáky, a to prvního a druhého stupně, mezi učiteli nebo gymnazisty, šikana se může objevit i mezi vysokoškoláky. Z genderového hlediska je šikana dívčí, chlapecká, homofobní, šikana ze strany chlapců proti dívkám, ale i naopak. Za další formu šikany považujeme šikanu odehrávající se ve školách a šikanu podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů neboli šikana u neslyšících, šikana u nevidomých, šikana u osob se zdravotním postižením nebo u mentálně retardovaných žáků (Kolář, 2011).

Konkrétně šikana ve škole je silně spojena s násilným chováním a nošením zbraní na ulici a je významným prediktorem pozdějšího členství v gangu. Podobně výzkumy naznačují, že děti a mladí lidé považují vztahovou agresi za méně závažnou než jiné formy šikany (Cowie, Jennifer, 2008).

1.3.1 Fyzická šikana

Fieldová (2009) uvádí, že jedinci mohou být šikanováni fyzicky, kdy fyzická šikana spočívá především v pravidelném napadání slabšího. K fyzické agresi patří tahání oběti za oblečení, kopání, plivání, ničení a schovávání věcí, štípání, krádeže svačín, učebnic nebo také strkání hlavy do toaletní mísy a odebírání židle, kam se oběť chystá posadit.

Fyzická šikana se rozděluje na fyzickou aktivní přímou, fyzickou aktivní nepřímou, fyzickou pasivní přímou a fyzickou pasivní nepřímou. Fyzická aktivní přímá šikana se projevuje způsobem, že útočníci oběť kopou, bijí a využívají nadvlády fyzické síly nad obětí. S touto šikanou se většinou setkáváme ve školním prostředí, kde dochází k záměrnému fyzickému napadání ze strany agresora. U šikany fyzické aktivní nepřímé dochází k najmutí jiné osoby, aby oběti ublížila, okradla nebo ji zbila. Hlavní agresor všemu jen přihlíží, vymýšlí další způsoby, jak oběti ublížit. Agresor se sám ovšem na ubližování nepodílí. Fyzická šikana pasivní přímá probíhá většinou ve školním prostředí. Agresor oběti neubližuje způsobem, že by jí bil, kopal nebo tahal za vlasy, ale nedovolí oběti, aby si sedla na židli, láme oběti tužky či pravítka. Tato šikana se často objevuje na středních odborných učilištích, kdy studenti mají praxe a spolužáci jim záměrně ničí dokončený produkt. S další formou šikany se také setkáme ve škole, je to fyzická pasivní nepřímá šikana. Při této šikaně dochází k odmítnutí požadavků oběti, agresor odmítá plnit oprávněné požadavky oběti. Příkladem je odmítnutí žádosti puštění na toaletu, uvolnění místa v lavici, opakované odmítnutí při pomoci zdravotně postiženému spolužákovi (Martínek, 2009).

1.3.2 Psychická šikana

Linka bezpečí (© 2022) uvádí, psychická šikana nebo psychické týrání znamená, když někdo opakovaně zraňuje lidské city a dělá věci, kvůli kterým má člověk pocit, že za nic nestojí. Při takovém chování může oběť cítit vinu, smutek a zoufalství. Psychická šikana zanechává na oběti velké rány na duši. Psychická šikana se často objevuje i v rodinách, ve vztahu mezi partnery, ale i mezi ostatními členy. Tato šikana může nastat mezi učitelem a žákem, či mezi vrstevníky. Za psychickou šikanu nejčastěji považujeme nadávání, pomluvy, vyhrožování, ponižování, ale také ignorování a vylučování například z rodinného dění.

I psychická šikana se rozděluje na šikanu verbální aktivní přímou, při které agresor oběti nadává, slovně jí uráží, ponižuje nebo zesměšňuje. U verbální aktivní nepřímé agresor

úmyslně šíří pomlvy o oběti. Svou agresi může vyjadřovat také pomocí kreseb nebo v posměšných verších. Při šikaně verbální pasivní přímé agresor vůbec neodpovídá na pozdrav nebo na otázky, oběť zcela ignoruje. Pokud se spolužáci oběti nezastanou, pokud je nespravedlivě obviněna z něčeho, co zapříčinil její trapič jedná se o verbální pasivní nepřímou šikanu (Vágnerová et al., 2011).

1.3.3 Kyberšikana

Šalmon (2021) uvádí, že v dnešní době internetu, různých sociálních sítí, seznámk stoupá šikana právě v tomto světě. Pojem kyberšikana je stále častější. Šikana zůstala šikanou, ale jelikož vznik nový prostor, tak se šikana přesunula do virtuálního světa. Kyberšikanu můžeme nazvat také jako počítačovou šikanu nebo jako šikanu internetovou. Při šikaně fyzický nebo psychický si na oběť agresori počkají za školou nebo někde za rohem, u šikany na internetu si nikdo na nikoho nepočká. A bohužel tím pádem nejsou svědci. Dnes si kdokoli může útok nahrát na mobilní telefon a příspěvek pak dát na YouTube nebo kamkoli jinam, kde to uvidí široká veřejnost. Kyberšikana také obsahuje slovní napadání, urážení nebo jiné poškozování druhé osoby. Agresor vyhrožuje například emaily, zasílá odkazy, oběť zastrašuje a různými způsoby ohrožuje. Útočník nepřemýšlí, jaké to může mít následky. Online prostor je pro agresory velmi výhodný, jelikož mohou být anonymní a vydávají se třeba za někoho jiného.

Jak uvádí Linka bezpečí (© 2021), u kyberšikany se může stát obětí prakticky kdokoli. Kyberšikanování může být krátkodobé, stačí, že se pošle jedna fotka, která se pak preposílá mezi lidmi, ale také dlouhodobé, kdy člověk přijde k telefonu nebo počítači, je online a oběť má pocit, že není úniku. Pokud se někdo stane obětí kyberšikany, je dobré a výhodné, aby si uchovával zprávy, fotografie nebo emaily, které dostane od agresora. Aby se kyberšikaně předešlo, je nejlepší na zprávy vůbec neodpovídat. Oběť by se měla svěřit svým rodičům, kamarádovi nebo někomu, u koho ví, že mu může důvěřovat. I když je to pro oběť velice těžké, je potřeba to někomu říct, aby oběti mohli pomoci. Pokud se oběť bojí říct to někomu ze svých blízkých, může se obrátit například na linku bezpečí.

Jak popisuje Rogers (2011), je velmi důležité, aby se o kyberšikaně mluvilo s dětmi, ale i mladými lidmi. Díky rozhovorům na toto téma si rozšíří informace o tomto problému, můžou jim tak pomoci zachovat si bezpečí. Existuje několik otázek, kterými se lze ptát, aniž by se na děti tlačilo. *Rozčílil tě někdo? Jak? Stává se to jenom občas, nebo pořád? Máš strach, že by si o tobě lidé mohli něco přecíst na internetu a myslet si, že je to pravda?*

Otázek existuje celá řada, ale také aktivity, díky kterým je snazší porozumět dětem a mladým lidem, kteří se nachází v nelehké situaci.

Kyberšikana je šikana s využitím digitálních technologií. Může k ní docházet na sociálních sítích, platformách pro zasílání zpráv, herních platformách a mobilních telefonech. Jedná se o opakované chování, jehož cílem je zastrašit, rozzlobit nebo zahanbit ty, kteří jsou jeho terčem. Mezi příklady patří šíření lží o někom nebo zveřejňování jeho kompromitujících fotografií či videí na sociálních sítích, dále pak zasílání zraňujících, urážlivých nebo výhrůžných zpráv, obrázků či videí prostřednictvím platformy pro zasílání zpráv. Vydávání se za někoho a posílání zlých zpráv ostatním jeho jménem nebo prostřednictvím falešných účtů. Šikana tváří v tvář a kyberšikana mohou často probíhat vedle sebe. Kyberšikana však zanechává digitální stopu záznam, který se může ukázat jako užitečný a může poskytnout důkazy, které pomohou zneužívání zastavit (UNICEF, © 2023).

1.3.4 Kybergrooming

Kybergrooming určuje jednání osoby, která manipuluje druhou osobou, obětí. Vyvolává v ní vyumělkovanou důvěru. Kybergrooming se často používá prostřednictvím internetu, internetových zpráv, prostřednictvím sms zpráv, skypu a jiných sociálních sítí. Agresor chce docílit, aby se s ním oběť sešla osobně. Následkem osobní schůzky bývá velmi často sexuální zneužití oběti, fyzické násilí nebo nucení k dětské pornografii či prostituci. Kybergrooming má různé etapy. Nejprve útočník vyvolává důvěru a snaží se, aby se oběť co nejvíce odloučila od svého blízkého okolí, agresor ve většině případech mění svou identitu a věk, aby se co nejvíce přiblížil k oběti. Svou oběť podplácí dárky a buduje přátelský vztah. Než dojde k osobnímu setkání vyvolává v oběti emoční závislost na agresorovi. Doba manipulace u kybergroomingu většinou probíhá od tří měsíců a může trvat i několik let. V některých případech agresor manipuluje s obětí tři roky, než se uskuteční osobní setkání a dojde k sexuálnímu zneužití. Oběťmi kybergroomingu jsou obvykle děti a dorost ve věku od 11 do 17 let. Ve více případech se jedná o dívky. Nejvýše ohrožené bývají děti s nízkou sebeúctou, děti, které nemají dostatek sebedůvěry nebo děti naivní a velice důvěřivé (Beňo, 2015).

1.3.5 Kyberstalking

Podle Beňo (2015), v dnešním světě moderních technologií není už jen stalking, který značí sledování, opakované kontaktování nebo vyhrožování v reálném světě.

Kyberstalking je to stejné, ale ve světě technologií, jako je internet, sociální sítě nebo chytré mobilní telefony. Agresor zasílá oběti sms zprávy, emaily, píše jí pod příspěvky na sociálních sítích.

Jedná se o velmi závažný problém, který má vliv na život oběti. Od roku 2010 se kyberstalking považuje za trestný čin, jelikož jde o nebezpečné pronásledování. Kyberstalking se může stát po nepovedeném partnerském vztahu. Každý může mít svého stalkera a často o něm ani nějakou dobu neví. Stalker se na sociálních sítích vydává pod falešným jménem a fotografií. Stalker své kroky vůči oběti stupňuje, oběti vyhrožuje a nepřetržitě ji kontaktuje, zasílá dopisy, sms zprávy, kontaktuje ji telefonicky. Jeho chování vede k omezování oběti při jejím normálním způsobu života. Celá situace často předána policii či soudu (Dočekal et al., 2019).

1.4 Účastníci šikany

Hlavními účastníky šikany jsou agresor neboli ten, který šikanuje a oběť, která je šikanovaná. Mezi další účastníky šikany patří třídní publikum, spolužáci, kteří se zastanou oběti, pedagogové, rodiče. Všichni účastníci nějakým způsobem danou situaci ovlivňují.

Nedá se jednoznačně říci, kdo se stane agresorem či obětí. Žádný člověk ve společnosti není vůči těmto dvěma kategoriím imunní, přesto však lze z chování a rodinné výchovy některých jedinců vysledovat, ke které pozici budou více inklinovat (Martínek, 2009, s. 136).

1.4.1 Agresori

Podle čeho poznáme agresora? Říčan a Janošová uvádí (2010), že agresorem bývá zpravidla ten, který se aktivně zúčastňuje šikany. Agresor šikanu začíná a vede jí, můžeme ho nazvat takzvaným iniciátorem.

Dle Fieldové (2009) rozpoznáme agresora podle toho, že ovládá ostatními, rozkazuje jim a snaží se s nimi manipulovat. Agresor velmi často šikanuje své sourozence, ale někdy i rodiče. Obvykle se zhoršuje jeho školní prospěch a chování. Obklopuje se pouze se škodolibými kamarády, nicméně nikdy si je nezve domů. Agresor však může podlézat rodičům nebo učitelům, bývá až nicotně milý. Agresor velmi často vlastní předměty nebo peníze, které získal vydíráním či krádeží. Chování agresora bývá nepřátelské až útočné. Má nepříjemně stažené rty, pošklebuje se, jeho řeč těla je velmi neklidná a výhružná. Agresor oběť vydírá slovně, ale i gesty. Agresor své útoky plánuje dopředu, nic nedělá spontánně. Agresi využívá k řešení sporů a k vybíjení vlastních negativních emocí. Agresora těší, když může zneužívat své moci, aby díky ní získal převahu nad ostatními, manipuloval s nimi či jim ubližoval.

Jak uvádí Říčan a Janošová (2010), agresor je oproti oběti velmi tělesně zdatný, silný a obratný. V jeho tváři a výrazu vidíme určitou netaktnost neboli hrubost, často se však agrese může skrývat za andělským, neškodným výrazem. Žák, který bývá velmi často impulzivní, nemá nad sebou kontrolu a snadno se dostává do konfliktů, je také agresorem. Ne vždy platí, že každý, kdo se pere, musí hned šikanovat slabšího jedince. Jelikož agresor, který šikanuje, si vybírá správnou chvíli a místo, aby šikanování utajil. V některých případech šikanující šikanu pouze zorganizuje a s radostí pozoruje, co druzí dělají. Šikanující, agresor, je u svých spolužáků ve většině případech velmi neoblíbený,

vyvolává v nich pocit strachu. Pokud agresor šikanuje, léčí si tím svůj komplex méněcennosti, navenek působí velmi tvrdě, jelikož trpí pocitem méněcennosti, nemá dostatek sebevědomí, může svým spolužákům závidět, pokud mají harmonický, bezproblémový život se svou rodinou. Tento názor je velmi rozšířený a většinou odpovídá skutečnosti. Agresoři se často jeví jako suverénní, velmi sebejistí, ale nedostatek sebevědomí u nich bývá skrytý, někdy dokonce nevědomý. Agresorovi dělá velmi dobře, když má nad ostatními moc, je dominantní, zlomyslný, bezcitný a nemá v sobě ani trochu soucitu. Velmi často chybí agresorovi schopnost vcítit se do druhého a být empatický.

Kolář (2016) zaznamenal tři typy šikanujících agresorů. Prvním šikanujícím agresorem je drsňák. Drsňák je hrubý, velice impulzivní, primitivní, má kázeňské problémy, může být zapojený i do gangů, které páchají trestnou činnost. Drsňák šikanuje masivně, tvrdě a především nelítostně. Od oběti vyžaduje naprostou poslušnost. Své chování si nese ze svého dětství, z výchovy od svých rodičů, kde byl výskyt agrese a brutality ze strany rodičů. Často se můžeme domnívat, že agresoři násilí napodobují nebo ho vrací, když bylo pácháno na nich samotných. Druhým typem je podle Koláře slušňák. Slušňák je velmi slušný, šlechtěný, kultivovaný, může být i více úzkostný, občas se můžou objevit i sadistické tendence v sexuálním smyslu. Jeho šikanování je ve formě násilí a mučení, které je cílené a rafinované, odehrává se spíše v soukromí než za přítomnosti svědků. Tak jako u drsňáka, má zde velký vliv výchova. Při výchově slušňáka byl často uplatňován důsledný a náročný přístup, kdy někdy docházelo až k vojenskému drilu bez lásky. Srandistu považuje Kolář za třetí typ šikanujícího agresora. Srandista je značně optimistický, dobrodružný, výmluvný, leckdy vlivný. Šikanuje zejména pro pobavení sebe i ostatních. Snaží se vypíchnout zábavnou stránku šikany.

Nicméně měli bychom mít na paměti, že drtivá většina agresorů jedná pokaždé stejně, vyhlédnou si snadnou oběť (Bourcet a Gravillová, 2006).

1.4.2 Oběti

Jak popisuje Martínek (2015), šikana zanechá na oběti velkou újmu na těle, ale také na duši. Na rozdíl od pachatelů, kteří se po zjištění šikany zařadí na seznam klientů v pedagogicko-psychologické poradně, ve střediscích výchovné péče nebo u psychologů, o oběti se nikdo už nestará, okolí, a především rodiče jsou rádi, že se případ nějakým způsobem a vyřešil a nechtějí se k tomu dále vracet. Nikdo se nezajímá o důvody, proč se dítě stalo obětí šikany. Martínek se zabýval čtyřmi typy obětí. První z typu je oběť na první pohled, kdy jde většinou o děti, které dávají svému okolí najevo varovné signály. Jejich výraz ve tváři dává jasně najevo, že se něco děje. Mají často červené, uslzené oči, jsou slabí, na jejich obličejích je vidět napjatost a slabost. Ve své třídě nemají často kamarády, oběti pouze sedí a jsou zamlklé. Pokud se oběť stane cílem počátečních legráček, neví, jak se bránit, a tak je pro ni jednodušší utéct a rozplakat se. Někdy se oběti vztekají a běsní, což udělá šikanujícím ještě větší radost a mají z nich legraci. Oběti si toto chování přinášejí už z domova, kdy je o ně přehnaná péče a nic nesmějí. Jejich rodiny o ně mají strach a ukazují jim, jak je okolní svět nebezpečný. Z těchto dětí se stávají pasivní pozorovatelé, kteří nic nesmí dělat a sami pak na nic nestačí. Druhým typem jsou oběti, které jsou vychovávány příliš protektivně. Tyto děti dlouho zůstávají pod ochrannými křídly svých matek nebo babiček, které si nedokážou představit, že jejich děti vyrostou a opustí domov, osamostatní se. Podle Martínka musí tyto děti doprovázet, vše za ně vyřizovat a mít dohled nad vším, co dělají. Jako příklad Martínek uvádí matky, které své děti doprovázejí do lavic a připravují jim věci na lavici ještě ve druhém pololetí první třídy a je pro ně velmi těžké se s dítětem rozloučit na celé dopoledne. Toto chování, které matky předvádějí před zraky ostatních spolužáků, je vyprovokovává, aby dítě šikanovali, posmívali se mu a dělali si z něj v některých případech i otroka. Takovéto děti se snadno stávají obětí. Handicapované děti jako třetí typ jsou snadnou obětí pro šikanující. Lidé by si měli uvědomit, že ve společnosti žijí i takoví, kteří neměli to štěstí na zdravý a plnohodnotný život. Příkladem, který Martínek uvádí, je, když si chlapce, který je na vozíku posílají jeho spolužáci na chodbě z jedné strany na druhou a učitelé si myslí, že si s ním, jen hrají, ale pro osobu se zdravotním postižením to není nic příjemného, jelikož nekřičí radostí, ale strachem, co se mu stane, jelikož spolužáci nemyslí na následky, které mohou nastat, kdyby z vozíku spadl. Posledním Martínkovým typem jsou učitelské děti, které bývají nejčastější obětí šikany, a to ve chvíli, pokud rodič učí na stejné škole, kam jeho dítě dochází.

Dětskou obětí šikany se nejčastěji stane jedinec, který se nemůže z určitého důvodu bránit nebo to ani neumí. Dětskou obětí se může stát dítě, jenž je nějak odlišné, nosí brýle, má nadváhu, dítě, které se nedávno přistěhovalo a nastoupilo do nové školy. Je to i dítě, které je fyzicky slabé, má problém s navazováním kontaktů s ostatními dětmi. Oběťmi se mohou stát děti duševně zaostalejší, mají pomalejší myšlení nebo děti s jinou barvou pletí, děti jiné národnosti, ale i naopak dítě, které je tzv. genius. Děti s chudších poměrů se stávají oběťmi agresorů, kteří bývají z rodin vyššího postavení, nebo z rodin, kde je agrese branná automatiky (Šikana: Preventivní informace, © 2017).

Jak uvádí American psychological association (© 2022) šikanovaný jedinec má obvykle problémy se bránit a nedělá nic, čím by šikanu způsobil.

1.5. Důsledky šikany

1.5.1 Důsledky šikany na agresora

Pokud se jedná o šikanu, která je nepotrestaná, agresor si přivolává antisociální postoje. Agresor začíná být takzvaným „charakterovým mrzákem“, u kterého začíná antisociální postoj a celková příprava na trestnou činnost v budoucnosti. Agresor neměl nikdy možnost od nikoho se naučit, jak se správně chovat vůči svým blízkým a ostatním lidem. Nikdo mu neřekl, co nemá dělat, co se vůči druhým nesmí. Agresorem mohou být i děti v různých ročnících na základních školách, kteří mají v dospělosti mnohem více problémů se zákony než ostatní (Pugnerová a Kvintová, 2016).

1.5.2 Důsledky šikany na oběť

Jak uvádí Pugnerová a Kvintová (2016), kvůli šikaně, která je silným sociálním stresem, se u obětí objevují různé poruchy. Šikana má řadu důsledků, jedním z nich může být aktuální ohrožení psychického i somatického zdraví oběti. U oběti jako ženy dochází k problémům s navázáním vztahů, mají strach z nových situací. U mužů to bývá podobné. Stanou se nekomunikativními, jsou spíše samotáři, uzavřou se do sebe. Spoustu obětí, kteří byli v dětství šikanováni, se pokusili později o sebevraždu, nebo alespoň na ní pomýšleli. Důsledkem šikany na oběť je, že je oběť poškozena psychicky, tak sociálně. Oběti ztrácí sebedůvěru, mají méně blízkých přátel, v dospělosti mají pak sklony ke stavům úzkosti, mohou mít deprese.

1.6 Prevence šikany

Podle Koláře (2011a) existuje celá řada různých opatření, metod, zásad a přístupů, jak předcházet šikaně. Je důležité, aby se uměli uplatňovat především tam, kde šikana není, ale také kde se šikana vyskytuje.

Primární prevence ukazuje celou řadu metod a opatření, která využívá v místě, kde doposud nedošlo k šikaně. Cílem primární prevence je, aby došlo k vytvoření přátelského duchu ve školním prostředí, který je založený na kamarádských vztazích. Prostředky, aby k vytvoření došlo, jsou demokratické principy a prostředky, otevřený systém řízení školy. Často tím bývá třídní samospráva, školní parlament, ale mohou to být i neformální akce školy nebo jen třídy. Tyto akce napomáhají k utužování kamarádských vztahů. Důležitá je otevřená komunikace školy s rodiči, ale také s veřejností.

Sekundární prevence má metody, které se využijí v situaci, kdy k šikaně bohužel došlo a chceme ji řešit. V této chvíli je velice důležitá otevřená komunikace mezi pedagogy, žáky, ale i rodiči. Cílem této prevence je zjistit a ujasnit, jaký je rozsah šikany, díky spolupráci s rodiči vyšetřit, jaký je obsah, vyšetřit účastníky agrese a přijmout pedagogická a organizační opatření, aby došlo k zamezení případného pokračování agrese.

Základním úkolem pro řešení problematiky šikany na školách je jasná a koncepční prevence. Ta by měla vycházet z otevřeného dialogu, který je založen na vzájemné důvěře mezi žáky, pedagogickými pracovníky, výchovnými pracovníky, dále pak mezi ostatními pracovníky, ale také mezi rodinami. Ve velmi závažných případech by měli být do řešení situace zapojeni i pracovníci odborných institucí, jako jsou například pracovníci psychologických poraden, linky důvěry, pracovníci výchovných ústavů, sociální pracovníci nebo také právníci či policie.

Kolář (2016) uvádí, jak řešit šikanu na úrovni školy a jak by škola mohla ochránit děti před šikanováním. Program, který je nazvaný Český školní program pro šikanování, obsahuje šest skupin scénářů. Situace, kterou zvládne škola sama, obsahuje dva scénáře a to 1. postupy první pomoci pro počáteční stádia šikanování se standartní formou a 2. RTP, tzv. rámcový třídní program, kam patří celková léčba pro řešení zárodečného stádia

šikanování. Scénáře, kdy je potřeba pomoc pro školu zvenku, obsahuje další čtyři skupiny scénářů. Třetí skupina jsou metody první pomoci pro počáteční stadia šikanování s nestandardní formou. Čtvrtá skupina zahrnuje postupy první pomoci pro pokročilá stadia šikanování s běžnou formou. Pátá skupina a metody první pomoci a krizové scénáře jsou určeny pro pokročilé šikany s neobvyklou formou. Základní intervenční program, jako šestá skupina neboli ZIP je celková léčba do 3. stadia šikanování.

Jak odpovídá Nevypust' duši (© 2019) na otázku, jak by mohla každá škola předcházet celkovému vzniku šikany, je důležité nezapomínat na prevenci. Součástí prevence nepřetržitá komunikace školu vůči žákům, rodičům a dalším institucím, které mohou se školou spolupracovat. Je potřeba nastavit konkrétní a srozumitelná pravidla chování, která dávají najevo, že agresivní chování není a nebude tolerováno. Dalším důležitým bodem je zapojit do preventivních opatření všechny pracovníky školy. Všichni pedagogové mají být proškoleni, aby věděli, jakých signálů by si měli všimnout u dětí, aby šikana byla včas odhalena a zastavena. Nepedagogičtí pracovníci mohou zabezpečit místa, například toalety, odlehlé chodby, šatny či jídelna, kde se šikana může odehrávat. Pokud je ve třídě podezření na šikanu, je velmi důležité v první řadě zmapovat celou situaci, vyslechnout si informátory, poté postupně sbírat veškeré informace od svědků, ale také od obětí a odhadnout rozsah a závažnost šikany. Je potřeba mít seskupené záznamy, důkazy a informace. Pokud se jedná o kyberšikanu, je nutné zprávy nemazat, ale důkladně si je někde uložit a archivovat jako potřebné důkazy. Pokud budeme komunikovat s obětí či agresorem, oběma má svá specifika. U obětí dochází k získání co nejpodrobnějších informací, oceňuje se jejich odvaha, je důležité je ujistit, že nejde o žalování. Nemělo by se na oběti tlačit a naléhat na ně, aby hned sdělovali jména a přesné detaily, musí se s nimi mluvit postupně. S obětí by se mělo mluvit individuálně, bez přítomnosti třídy. Rozhovor s obětí a agresorem se vždy provádí odděleně. K rozhovoru s agresorem může dojít následně poté, když jsou shromážděny veškeré dostačující informace a důkazy. Pokud se ve třídě šikana objeví, je zapotřebí o tom informovat všechny rodiče, většinou se to dělá na třídních schůzkách nebo na mimořádné schůzi. Aby šikana ve třídě nepokračovala, ve školách dochází k dlouhodobé práci s celým kolektivem. Realizují se programy na stmelení kolektivu, ale také větší dozor ve třídách během přestávek.

Dalším preventivním programem pro školy, který má pomáhat zamezení šikany a snižovat následky šikany, je program Miš neboli Minimalizace šikany. Cílem tohoto programu je změna postoje pedagogů na projevy šikany. Pedagogové by měli být poté schopni zachytit projevy šikany v nejnižším stádiu a dále se pak věnovat jejich řešení. Dalším cílem je zavedení na školách pravidel, která budou účinná a budou působit preventivně. Program by měl žáky naučit sebeobraně proti šikaně. Program Min je rozdělen na vzdělávání, kde se pedagogové absolvují 54hodinový kurz, kde se naučí posuzovat co jsou projevy šikany a určit konkrétní stádium, dále pak jak adekvátně zasáhnout. Další částí programu je workshop, kdy se vytváří školní program proti šikaně, který zpracovává vedení školy spolu se zkušenými lektory. Poslední částí je konzultační podpora, která vede k realizaci změn a zavedení strategie do života školy (Minimalizace šikany, © 2023).

2. Cíl práce

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem je této bakalářské práce je popsat, jak studenti středních škol vnímají problematiku šikany. Dílčí cíle mají zjistit jaké jsou podle studentů středních škol projevy šikany, zda znají některé programy prevence, použili někdy nějaký nebo se s nějakým programem už setkali, a jaké mají znalosti o šikaně.

2.2 Výzkumné otázky

Jaké znalosti o šikaně studenti SŠ mají?

Jaké jsou projevy šikany podle studentů SŠ?

Jaké programy proti šikaně znají studenti SŠ?

Setkali se někdy se šikanou studenti SŠ?

3. Metodika výzkumu

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Pro mou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum. Metodou výzkumu je dotazování a technikou polostrukturovaný rozhovor. V rozhovorech byly pomocí otevřeného kódování vytvořeny kódy, které byly poté shrnuty do jednotlivých kategorií. Grafická schémata jednotlivých kategorií byla zpracována v analytickém softwarovém programu ATLAS.ti 23. Abych zachovala anonymitu a ochranu osobních dat, byli komunikační partneři označeni KP a číslicí 1–9. Jako výhodu pro kvalitativní výzkum považujeme výzkumník, který je konfrontován s informacemi, které nemohou být zpracovány kvantitativně. Z tohoto důvodu je volen kvalitativní výzkum (Reichel, 2009).

Cílem rozhovoru bylo zjistit, jak studenti středních škol vnímají šikanu, zda vědí, jak se šikana projevuje a jaké mají znalosti, zda znají preventivní programy proti šikaně nebo se s nějakým programem setkali. Rozhovor je výhodou pro kvalitativní výzkum, jeho cílem je získat souhrnné a podrobné informace o jevu, který je zkoumán. Pro kvalitativní výzkum jsou využívány data z rozhovorů, dokumentů a z pozorování. Další výhodou je nízký počet respondentů (Škvaříček, Šedřová a kol., 2014). V rámci kvalitativního výzkumu se nejprve vybírá téma, díky kterému se určí výzkumné otázky, které se mohou v průběhu doplňovat (Hendl, 2016).

Polostrukturovaný rozhovor

Jak uvádí Škvaříček, Šedřová a kol. (2007) polostrukturovaný rozhovor je jeden z hlavních typů hloubkového rozhovoru a vyplývá z předem daných témat a otázek. Na základě souhlasu respondenta může být pořízen zvukový záznam, z kterého jsou písemně zpracovaná data.

Součástí rozhovoru by měly být základní otázky, které souvisí s výzkumnými otázkami. Je důležité držet se daného cíle a tématu, které bylo zvoleno, rozvést do otázek, které musí být zodpovězeny (Kajanová, et al., 2017).

3.2 Výzkumný soubor

Můj výzkumný soubor tvoří devět komunikačních partnerů, z toho čtyři ženy a pět mužů. Všichni komunikační partneři jsou studenti z různých středních škol ve věku od 16 do 19 let. Komunikační partneři byli seznámeni s tématem mé bakalářské práce a také o tom, jak samotný rozhovor probíhá. Komunikační partnery jsem informovala, že bude

zachována jejich anonymita a nebudou zveřejněny jejich osobní údaje. Pro výběr komunikačních partnerů byla zvolena metoda sněhové koule, která spočívá nejprve ve vyhledání několika osob a poté kontaktování dalších členů, na které mě odkázali vybraní komunikační partneři.

3.3 Realizace výzkumu

Během března roku 2023 byl zrealizován výzkum, který probíhal tváří v tvář. Na začátku bylo všem komunikačním partnerům představeno, čím se má bakalářská práce zabývá a k čemu bude sloužit jejich spolupráce. Komunikační partneři byli ujistěni, že bude zachována anonymita a výsledky budou sloužit k realizaci výzkumu mé bakalářské práce. Na začátku března jsem oslovila jednu studentku ze střední školy obchodu a řemesel, zda by bylo možné s ní udělat rozhovor, rozhovor jsme uskutečnily online, jelikož byla nemocná, ta mi poté doporučila další komunikační partnery, se kterými proběhlo osobní setkání a souhlasili s výzkumem. Po domluvě se všemi komunikačními partnery a s jejich souhlasem s nahráváním, u komunikačních partnerů mladších 18 let souhlasili zákonní zástupci s jejich účastí na výzkumu, byly rozhovory pořízeny na mobilní telefon, které byly po přepsání do programu Microsoft Word smazány.

3.4 Zpracování sběru dat

Data, která jsem získala během výzkumu, byla zpracována metodou otevřeného kódování. Jak uvádí Hendl (2016), otevřené kódování stanovuje v textu dané téma, ke kterému je přiřazeno označení. Utvořené kódy lze rozdělit do kategorií, které mohou mít jakýkoli počet kódů (Kajanová, et al., 2017).

4. Výsledky

4.1 Kategorizace získaných dat

Díky opatření velkého množství dat, ze kterých byly pomocí otevřeného kódování vytvořeny kódy, vzniklo během výzkumu pět kategorií.

Pomocí kvalitativní analýzy těchto dat došlo k zachycení vzájemných vztahů mezi kategoriemi, a tak vznikla schémata vytvořená v analytickém softwarovém programu ATLAS.ti 23, které jsou součástí kategorií.

Základní kategorie (dále označeny jako K1-K9), které byly vytvořeny na základě otevřeného kódování:

K1: Identifikační údaje – tato kategorie udává informace o komunikačních partnerech, jako je věk, pohlaví, ročník a škola.

K2: Projevy – kategorie se zabývá projevy šikany, a jak se projevují účastníci šikany.

K3: Vymezení – tato kategorie znázorňuje, co podle studentů znamená šikana a jaké je podle nich ideální místo, kde lze šikanovat.

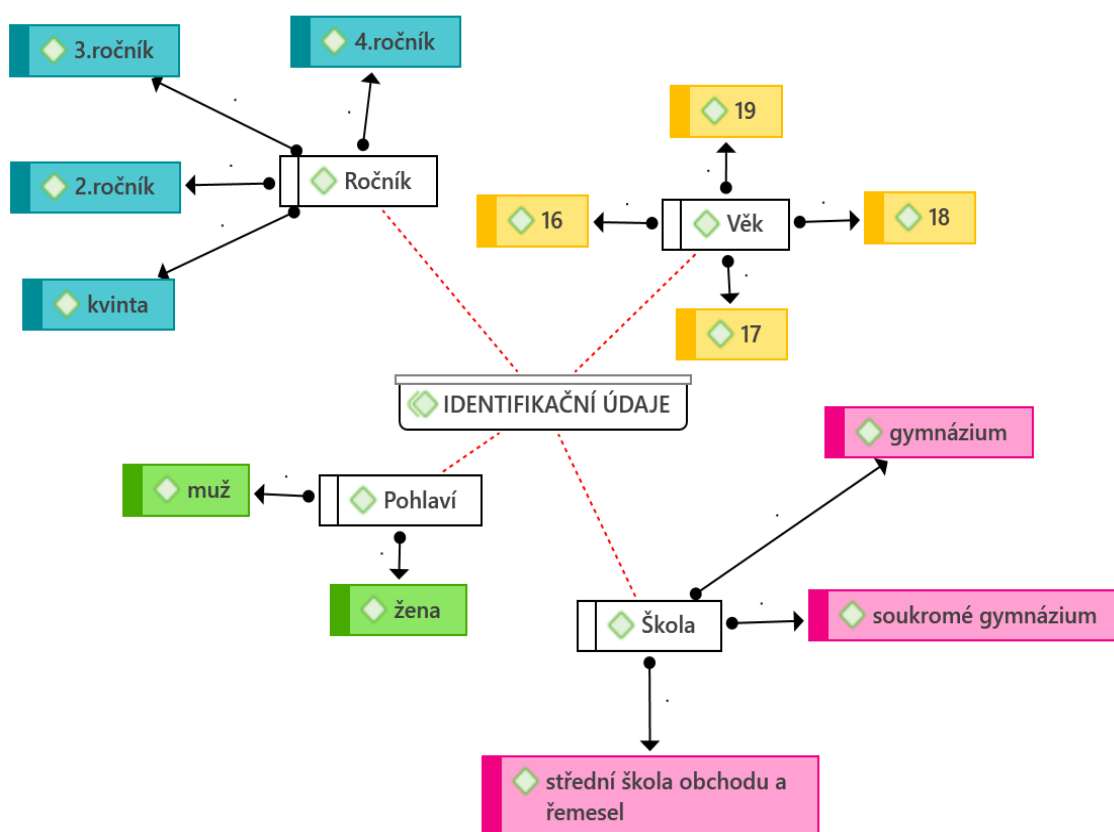
K4: Svědci – v této kategorii jsou uvedeny, zda komunikační partneři byli nebo nebyli svědky šikany, jak se zachovali, nebo jak by se v také situaci zachovali, kdyby svědky byli.

K5: Prevence – kategorie uvádí, jaké preventivní programy komunikační partneři znají, jestli je možné zamezit šikaně a jaká je prevence na jejich školách.

4.2 K1 – Identifikační údaje

Identifikační údaje znázorňuje schéma č. 1. Identifikační údaje souvisí se základní charakteristikou komunikačních partnerů. Identifikační údaje informují a krátce představují komunikační partnery, kteří byli součástí výzkumu. Zjištěny byly informace jako je pohlaví, věk, do jakého ročníku studenti chodí a jakou školu navštěvují.

Schéma č. 1 – Identifikační údaje



Zdroj: Vlastní výzkum

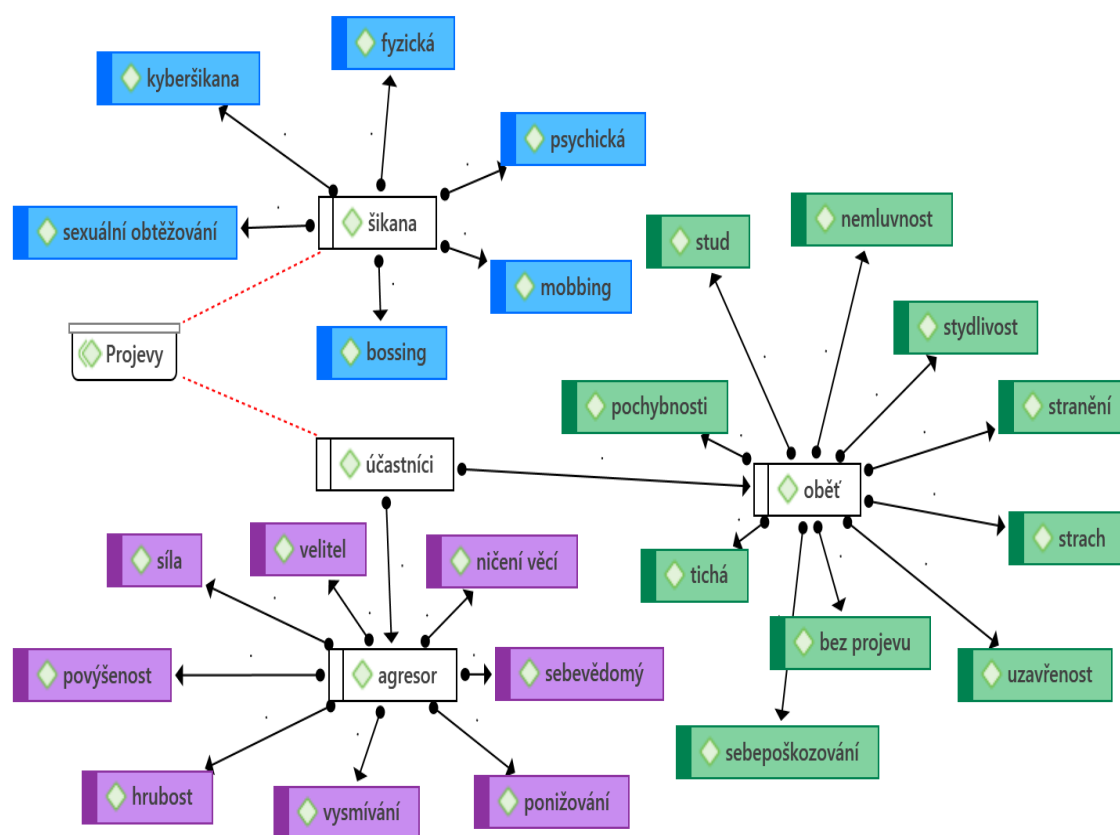
Výzkumu se zúčastnilo celkem devět komunikačních partnerů, čtyři ženy a pět mužů. Komunikační partneři jsou označeni KP a číslicemi 1-9. Věk komunikačních partnerů je od 16 do 19 let. Všichni jsou studenti různých středních škol. Komunikační partneři navštěvují státní gymnázium, soukromé gymnázium a střední školu obchodu a řemesel. Čtyři komunikační partneři byli studenty čtvrtých ročníků, z toho KP1 a KP2 byly studentkami střední školy obchodu a řemesel, KP3 a KP4 navštěvovali gymnázium. KP9 byl studentem třetího ročníku na gymnáziu. Komunikační partneři KP5, KP6 a KP8 byli

spolužáci z kvinty ze soukromého gymnázia. KP7 docházela jako studentka na soukromé gymnázium do třetího ročníku.

4.3 K2 – Projevy

Schéma č. 2 shrnuje jaké projevy a formy šikany jsou podle studentů středních škol a jak se podle studentů projevují oběti nebo agresori.

Schéma č. 2 – Projevy



Zdroj: Vlastní výzkum

Všichni komunikační partneři se shodli, že šikana se projevuje jak fyzicky, tak psychicky. Všichni komunikační partneři, kromě KP1, uvedli jako další formu šikany také kyberšikanu. KP1 na otázku jaké zná formy šikany uvedla i sexuální obtěžování. Komunikační partneři KP3, KP4 a KP7 uvedli také mobbing a bossing.

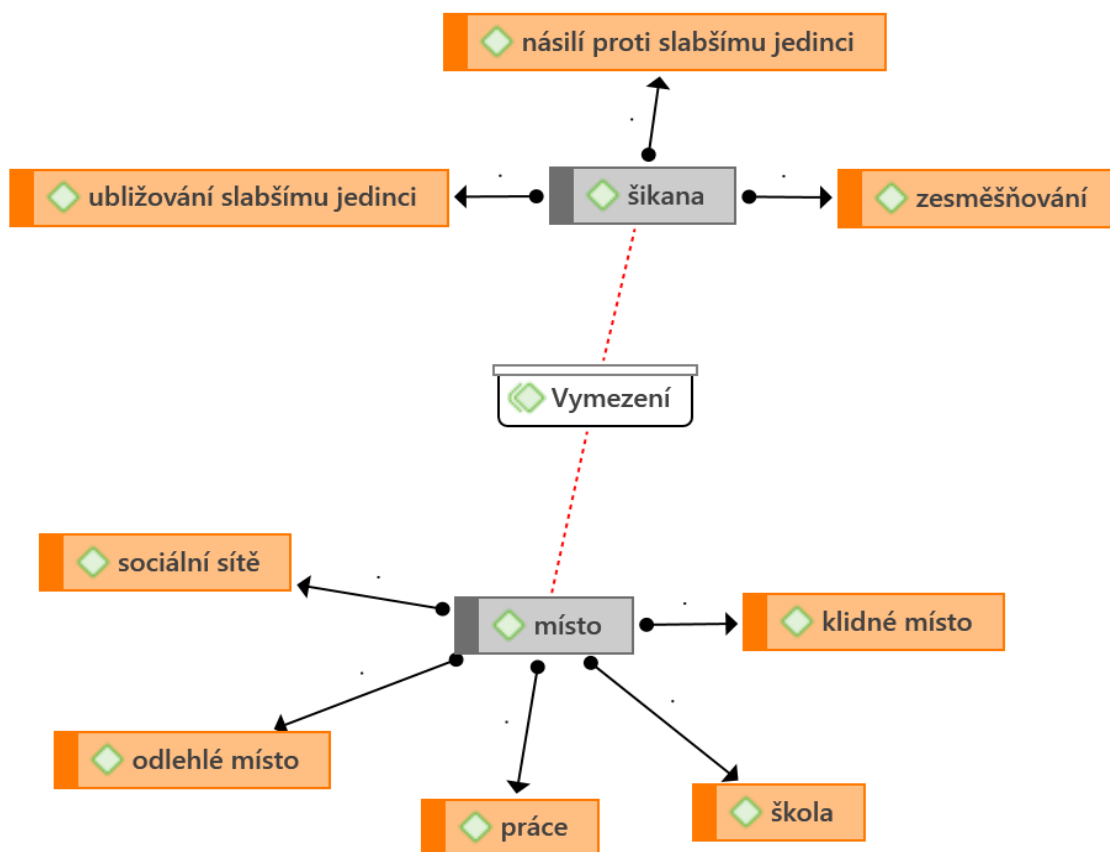
Podle komunikačních partnerů se oběti ve společnosti projevují různě. Každý z komunikačních partnerů má odlišný názor. Jak uvedli KP2, KP4, KP5 a KP7 oběť se většinou neprojevuje. KP7 uvedl, že si myslí, že se oběť straní, pokud je šikanovaná, a to stejné si myslí i KP4, KP7 dále odpověděl, tak jako KP9, že je oběť tichá. Komunikační partneři KP3, KP4 a KP5 vidí oběť jako osobu, která má strach a je uzavřená. Že je oběť uzavřená uvedli také KP6 a KP9. Když jsem položila otázku KP1, jednoznačně odpověděl, že oběť má pochybnosti sama o sobě a cítí stud vůči sobě. KP8 a KP9 mají stejný názor, že oběť se stydí říct někomu, že je šikanovaná. To, že je oběť nemluvná, odpověděli KP2 a KP4. Jako jediný, že by se oběť mohla sebepoškozovat, uvedl KP6.

Pokud se zaměříme na otázku, jak se agresori projevují ve společnosti, všichni komunikační partneři měli jeden hlavní názor, že agresori šikanují oběť, jelikož si přináší problém z rodiny, a pak si svou zlost vybíjí na druhé osobě, na nevinné osobě. Jak uvedl KP1, agresor oběť ponižuje, vysmívá se jí, často dochází k ničení věcí. KP3, KP4, KP8 a KP9 si myslí, že agresor je někdo, kdo se chová hrubě. Že se agresor chová povýšeně jak nad obětí, tak i nad ostatními ve společnosti, odpověděli KP5, KP7 a KP9. Často také komunikační partneři, a to KP6, KP3, KP4 a KP9, odpovídali na tuto otázku, že si agresora představují jako někoho, kdo má sílu. KP2 má názor na agresora, že je sebevědomý a KP6 popisuje agresora jako velitele nějaké skupiny a společně ubližují slabší osobě.

4.4 K3 – Vymezení

Schéma č. 3 znázorňuje vymezení. Vymezení nám zobrazuje, co podle studentů znamená šikana. Dále pak, jaké je ideální místo, kde může agresor šikanovat svou oběť.

Schéma č. 3 – Vymezení



Zdroj: Vlastní výzkum

Vymezení šikany a co podle studentů středních škol znamená šikana? Každý na to může mít odlišný názor, avšak když jsem se ptala mých komunikačních partnerů, všichni mi na mou otázku, co podle nich znamená šikana odpověděli, že za šikanu považují ubližování slabšímu jedinci ze strany agresora. Jak uvedl KP1, šikana podle něj znamená fyzické a psychické násilí proti slabšímu jedinci. KP5 a KP8 chápou šikanu, když dominantní osoba zesměšňuje jedince, který se proti tomuto chování neumí bránit.

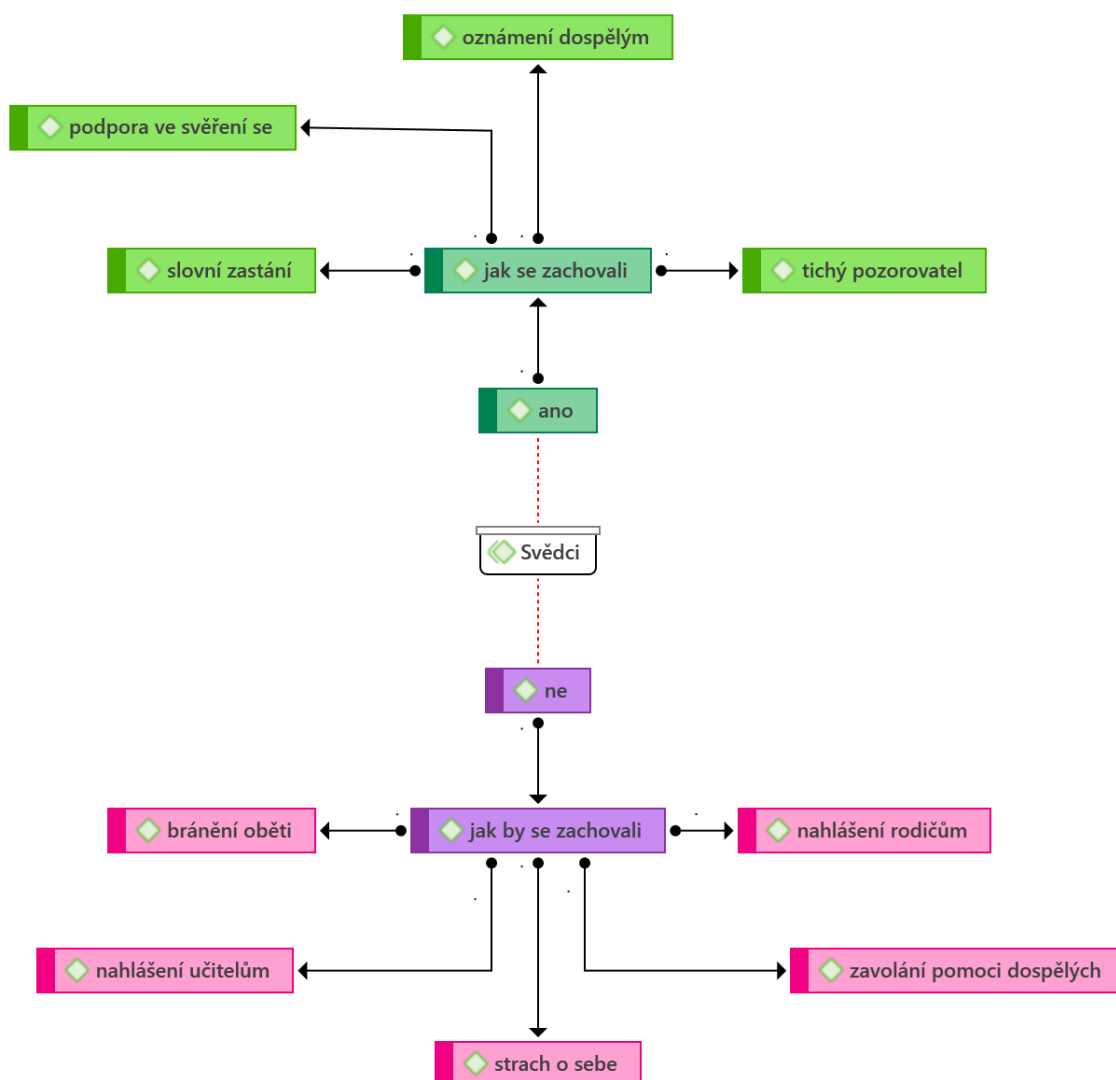
Schéma č.3 uvádí, jaké je podle komunikačních partnerů ideální místo pro agresora, kde může oběť šikanovat. KP1, KP4, KP5, KP7, KP8, KP9 uvedli, že ideálním místem, kde může agresor šikanovat oběť, bývá odlehlé místo mimo společnost, KP3 a KP4 ke své odpovědi dodávají a stejný názor na to má KP6, že nejideálnějším místem pro agresora jsou sociální sítě, jelikož za počítačem je každý hrdina a je tak pro agresora jednodušší

obět' vydírat a šikanovat online. KP6 ale také zmiňuje a s ním i KP7 a KP8, že šikana probíhá na klidném místě, kde má agresor čas si na obět' počkat. KP2 se zmínil, že místem, kde je obět' šikanována je ve škole nebo na pracovišti. Stejného názoru je i KP9.

4.5 K4 – Svědci

Schéma č. 4 popisuje, zda se komunikační partneři se šikanou setkali či ne. Dále pak, pokud se svědky stali, zda se zastali a jakým způsobem, nebo naopak, pokud nikdy nebyli svědky šikany, tak jak by se zachovali, kdyby svědky byli.

Schéma č. 4 – Svědci



Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, zda byli komunikační partneři někdy svědky šikany, odpovědělo pět komunikačních partnerů, že nikdy nebyli svědky šikany. Čtyři komunikační partneři na tuto otázku odpověděli ano.

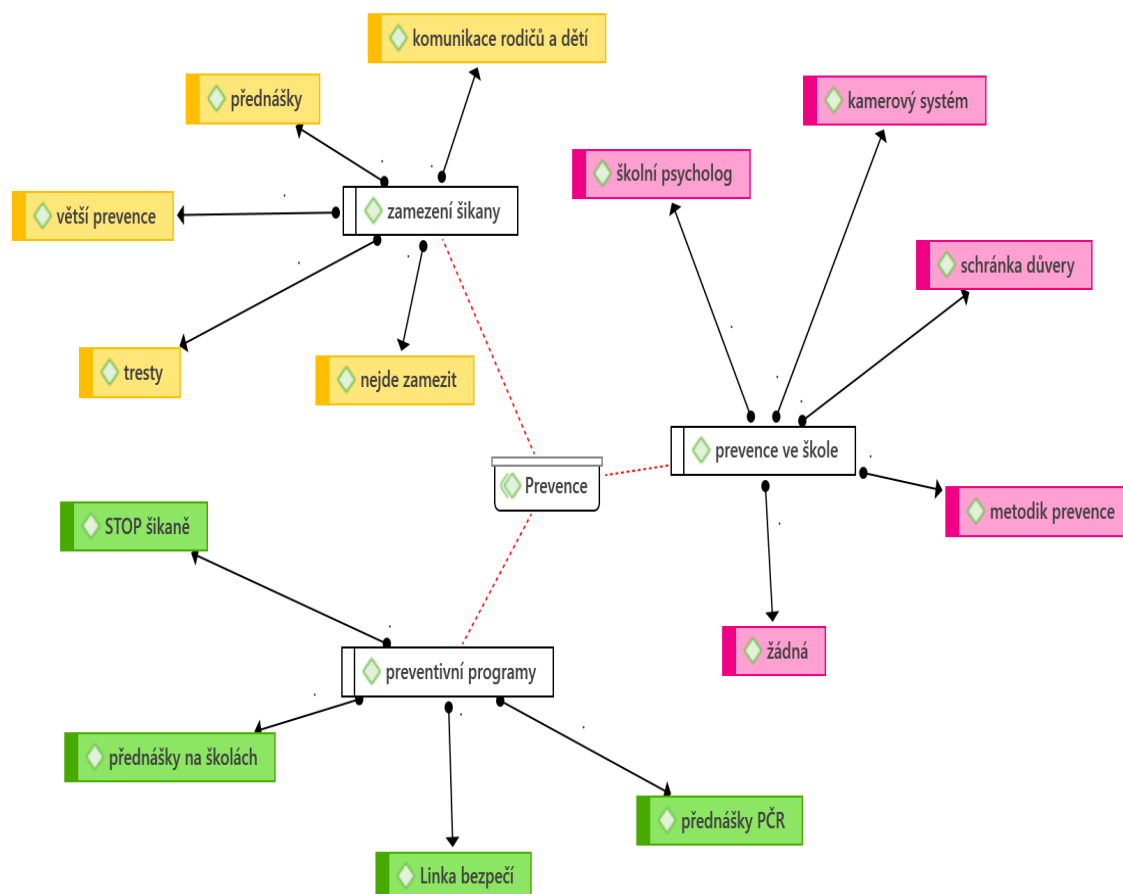
Komunikačních partnerů, kteří odpověděli ne, jsem se doptávala, jak by se zachovali v případě, kdyby se svědky stali. Komunikační partneři KP1, KP5, KP6 a KP9 by šikanu nahlásili učitelům, KP1 a KP9 také dodali, že by o tom určitě informovali rodinu. Rodinu by informoval i KP7. KP1 uvedla, že by se snažila oběť bránit, alespoň slovně, před agresorem. Zavolat pomoc někoho z dospělých zmínil při našem rozhovoru KP5. Během rozhovoru jsem se také dostali s KP5 a s KP6 k tomu, že by možná měli strach sami o sebe a z toho důvodu by se oběti nezastali přímo na místě, ale podnikli by další kroky.

Komunikační partneři, kteří se stali svědky šikany, se oběti zastali různě, někteří však vůbec. KP2 byl svědkem kyberšikany. Kyberšikana se týkala jeho blízké kamarádky. Oběť podporoval, aby se svěřila, že je šikanovaná přes internet. Poté šel i s obětí a společně to nahlásili někomu z dospělých. Komunikační partneři KP3 a KP4, kteří byli přímými svědky šikany, při které docházelo k opakovanému nadávání a ponižování, byli pouze tiší pozorovatelé, jelikož oba komunikační partneři byli ještě v té době na základní škole a báli se něco říct. Když jsem se zeptala jak KP3, tak KP4, jak by se zachovali dnes, když už jsou na střední škole a oba jsou plnoletí, měli oba stejnou odpověď, že by se dnes oběti zastali minimálně slovně, určitě by nebyli jen pozorovatelé. KP8 se zmínil, že byl svědkem fyzické šikany, kdy docházelo opakovaně k napadání, ale také se objevily nadávky a urážení. KP8 se oběti zastal slovně a poté vše nahlásil dospělým osobám.

4.6 K5 – Prevence

Schéma č. 5 uvádí, zdali se komunikační partneři někdy setkali s preventivní programy proti šikaně. Dále pak uvádí, co by mohlo šikanu zamezit, případně ji alespoň omezit. Schéma č. 5 zahrnuje otázku z rozhovoru, jaká je podle komunikačních partnerů prevence na jejich škole.

Schéma č. 5 – Prevence



Zdroj: Vlastní výzkum

Schéma č. 5 se zabývá prevencí proti šikaně. Nad otázkou, kterou jsem položila komunikačním partnerům, co by podle nich mohlo zamezit šikanu, případně ji omezit, se více zamýšleli, a dokonce uvažovali, jestli je to vůbec možné. Komunikační partneři KP1, KP2, KP3, KP4 a KP9 odpověděli na tuto otázku, že si myslí, že by pomohla, kdyby byla větší prevence na školách, aby se o šikaně více mluvilo a nepřecházela se, jako že se nic neděje. Podle KP4, KP5, KP a KP9 je pro zamezení šikany důležitá komunikace, především komunikace mezi rodiči a dětmi. Aby děti věděly, že mohou za svými rodiči kdykoli přijít a říct jim, že mají třeba sami problém, že je někdo šikanuje, nebo že znají

někoho, kdo je šikanován. Zároveň, aby rodiče se svými dětmi o šikaně mluvili jako o tom, že je to něco, co se nedělá, že to tomu druhému ubližuje. KP1 je názoru, aby se pořádalo více přednášek na téma šikana a její prevence. Aby došlo k zamezení šikany, je potřeba, aby byly vyšší tresty, jelikož by si pak každý agresor rozmyslel, zda bude šikanovat oběť nebo ne. Tento názor zastává KP9. Komunikační partneři KP7 a KP8 měli na tuto otázku jasnou odpověď. Oba tvrdí, že šikanu nejde zamezit. KP7 tvrdí, že šikanu nejde zamezit, jelikož jsou mezi námi agresori, kteří se pořád budou chtít mstít druhým a jelikož mají takovou povahu, nikdy s tím nebudou chtít skončit. KP8 je stejného názoru, šikaně nezabráníme, agresori šikanují a budou šikanovat kvůli vlastním problémům nebo pochybám.

Pokud bychom se zaměřili, zda se komunikační partneři někdy setkali s preventivními programy, všichni komunikační partneři, kromě KP3, měli na základních školách pár přednášek ohledně šikany, kde jim bylo vysvětleno, jak se v případě šikany chovat nebo na koho by se mohli obrátit kvůli pomoci. KP3 a KP4 znají od svých školních metodiků prevence Nadační fond STOP šikaně, kde se lidé dozví veškeré informace ohledně šikany a také se na ně mohou obrátit, když potřebují pomoc. KP4 také zmínil Linku bezpečí, stejně jako KP1. KP8 se několikrát zúčastnil přednášek od PČR.

Při otázce, jaká je prevence na školách, kam komunikační partneři docházejí, se v odpovědích většinou objevovalo, že prevence na jejich škole je dobrá a že se tam šikana neobjevuje. KP1 a KP2 na tuto otázku odpověděli, že prevence na jejich škole je žádná. Nikdo s nimi o šikaně nemluví, nemají žádné besedy, nikdo z pedagogů ani jiní zaměstnanci šikanu vůbec neřeší. U ostatních komunikačních partnerů, jako u KP3, KP4, KP5, KP6, KP7, KP8 a KP9, je na škole školní psycholog, se kterých si studenti mohou kdykoli domluvit schůzku a popovídat si, i on sám průběžně chodí do jednotlivých tříd a zjišťuje, jaká je tam situace, zda je vše v pořádku. KP4 zmínil, že na jejich škole je přímo metodik prevence. Na soukromém gymnáziu, jak uvedli KP5, KP6, KP7 a KP8, mají nově vytvořenou schránku důvěry, KP8 také odpověděl, že mají na škole kamerový systém. Všichni, kromě KP1 a KP2, mají názor, že prevence na jejich škole je opatřená a dostačující.

5. Diskuze

V mé bakalářské práci se zabývám šikanou na středních školách a její problematikou. Výzkum probíhal se třemi komunikačními partnery v domácím prostředí, se sedmi komunikačními partnery v kavárně a s jedním jsme uskutečnili rozhovor online z důvodu nemoci. Můj výzkum tvořilo devět komunikačních partnerů. Komunikační partnery jsem získala metodou sněhové koule. Všichni komunikační partneři byli studenti různých středních škol.

Pro výzkum mé bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum, který byl proveden díky polostrukturovanému rozhovoru s komunikačními partnery. Proč jsem si vybrala právě kvalitativní výzkum? Chtěla jsem téma šikany na středních školách zkoumat více do hloubky a přijít do styku s komunikačními partnery a vidět, jak odpovídají na jednotlivé otázky, slyšet jejich názor osobně, a ne zaslat pouze dotazník a nevědět, kdo ho vyplňoval.

Cílem mé teoretické části bylo popsat, co znamená pojem šikana, jaké jsou stádia a formy šikany. Kdo jsou účastníci šikany a jaké jsou důsledky šikany pro účastníky. Pomocí výzkumu jsem chtěla přijít na to, jaké znalosti o šikaně mají studenti středních škol, co pro ně šikana znamená a jak se projevuje, jak se podle nich projevují účastníci šikany, zda znají formy šikany a byli někdy svědky? Dále jsem zjišťovala, jaké znají preventivní programy a jaká je prevence na jejich škole. Abych naplnila cíle mé bakalářské práce, zvolila jsem pro to čtyři výzkumné otázky: VO1 – Jaké znalosti o šikaně studenti SŠ mají? VO2 – Jaké jsou projevy šikany podle studentů SŠ? VO3 – Jaké programy proti šikaně znají studenti SŠ? VO4 – Setkali se někdy se šikanou studenti SŠ?

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo, jak studenti středních škol vnímají problematiku šikany, co podle nich znamená šikana. Každý z komunikačních partnerů považuje šikanu za ubližování slabšímu jedinci ze strany agresora nebo také jako násilí proti slabšímu jedinci a zesměšňování. V teoretické části popisují, že šikana je omezování a týrání slabšího jedince nebo skupiny jedinců a jejím hlavním cílem je ubližování. Co se týče místa a znalosti studentů, kde může šikana probíhat, odpovídali studenti většinou podobně. Zmiňovali klidné místo nebo odlehlé místo. Pokud se zamyslíme nad těmito dvěma významy, můžeme to považovat za velice podobné. Klidné místo může být

synonymem pro odlehlé místo, jen každý na to pohlíží trochu jinak. Dále pak také jmenovali sociální síť, práci a školu. Na výzkumnou otázku „Jaké znalosti studenti SŠ mají?“ mohu odpovědět, že studenti vědí, co šikana znamená a mají znalosti i ohledně toho, kde probíhá.

Dalším cílem první výzkumné otázky bylo zjistit, jak může podle studentů středních škol šikana vypadat. Na mou otázku „Jaké znáš formy šikany? Jak může šikana vypadat?“ jsem většinou dostávala odpověď, že šikana je psychická, fyzická, ale také kyberšikana. Všechny tři formy popisuji v teoretické části. Někteří komunikační partneři také zmiňovali mobbing a bossing, které jsem v teoretické části neuváděla, jelikož jsem se zaměřovala pouze na šikanu ve školách.

Na otázku, jak se podle studentů projevuje oběť, byla velmi častou odpovědí od komunikačních partnerů, že se oběti moc neprojevují, další pak uvedli, že je oběť uzavřená a má strach. Oběť může mít také pochybnosti sama o sobě. Jak uvádím v teoretické části, podle Martínka (2016) zanechá šikana na oběti velkou újmu, jak na těle, tak na duši. Oběti jsou často slabí, mají usazené a červené oči, jsou zamlklé.

Podle komunikačních partnerů jsou agresori ti, kteří si přinášejí problém z rodiny a tím, že šikanují slabšího jedince si léčí své vlastní problémy. Komunikační partneři uváděli, že agresor je někdo, kdo oběť ponižuje, vysmívá se jí a chová se hrubě. Komunikační partneři vidí agresora jako velitele. V teoretické části popisuji agresora podle Fieldové (2009), že agresor ovládá ostatními, snaží se s obětí manipulovat. Dle Říčana a Janošové (2010) je agresor ten, který šikanu vede, což se shoduje s mými komunikačními partnery, kteří agresora jmenovali synonymem velitel.

Na výzkumnou otázku „Jaké programy proti šikaně znají studenti SŠ?“ jsem dostala odpovědi díky otázkám v polostrukturovaném rozhovoru. Komunikačních partnerů jsem se ptala, zda se někdy setkali s preventivními programy, většina z nich se setkala s přednáškami na školách ohledně šikany. KP3 a KP4 zmiňovali nadační fond STOP šikaně a KP4 znal také Linku bezpečí. Jak na Linku bezpečí, tak na nadační fond STOP šikaně se mohou lidé obracet, pokud je trápí šikana. Nikdo z komunikačních partnerů nezmínil, primární a sekundární prevenci, kterou popisuji v teoretické části. V teoretické

části také zmiňuji program, který je nazván Český školní program pro šikanování, tento program komunikační partneři neznají.

Pro naplnění čtvrté výzkumné otázky, jsem se komunikačních partnerů ptala, zda se někdy setkali se šikanou. Čtyři komunikační partneři se stali svědky šikany, pět komunikačních partnerů ne. Komunikačních partnerů, kteří svědky byli, jsem se dále ptala, jakým způsobem se zastali oběti a komunikačních partnerů, kteří nebyli svědky, jak by se zastali. Většina komunikačních partnerů se zastala slovně nebo by se partneři zastali slovně, další by to nahlásili učitelům, někteří rodičům. Dva komunikační partneři, kteří se stali svědky šikany, odpověděli, že byli pouze tichý pozorovatelé. Tato odpověď mě docela zarazila, a tak jsem se komunikačních partnerů doptávala, z jakého důvodu. Oba komunikační partneři byli v té době, ještě na základní škole a sami se báli, že by se jim mohlo něco stát. Oba měli stejný názor, pokud by se to stalo dnes, určitě by se oběti zastali slovně a nebyli by jen pozorovatelé. Dále jsem se v rámci této výzkumné otázky komunikačních partnerů doptávala v polostrukturovaném rozhovoru na to, zda by věděli, jak se chovat, kdyby se stali oběti šikany. KP1 mi odpověděl pouze „*Možná*“. Snažila jsem se ním rozvést diskuzi, co pro něj znamená možná, zda to znamená, že by věděl, jak se má zachovat, nebo by si nevěděl rady? KP1 mi nebyl schopen na tuto otázku odpovědět jinak, sám se v tu chvíli zamyslel, ale nevěděl, zda ano či ne. Ostatní komunikační partneři by to většinou nahlásili, nebo by se s někým poradili, někteří komunikační partneři si zase myslí, že teď, když se jim nic neděje, tak by věděli, co mají dělat, na koho se mají obrátit, ale poté, kdyby opravdu byli šikanováni, tak by ve stresu zapomněli úplně na všechno.

6. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala problematikou šikany na středních školách. Každá forma šikany, narušuje ve vztahy ve třídě. Ze šikanování se u agresorů může stát trestná činnost, kdy se agresori úmyslně dopouští ublížení na zdraví na oběti.

V teoretické části jsem se věnovala popisu šikany a její problematice. V teoretické části vymezuji pojem šikana. Dále popisuji, jaká jsou vývojová stadia šikany. V teoretické části také popisuji formy šikany, kde zmiňuji i kyberšikanu, kybergrooming nebo kyberstalking. Kyberšikana se objevuje velmi často, a to z důvodu moderních technologií, které mají v dnešní době i děti předškolního věku, žáci jsou šikanováni prostřednictvím mobilních telefonů, počítačů, internetu a sociálních sítí. Dále se zmiňuji, kdo jsou účastníky šikany a jaké jsou důsledky šikany na agresora a jaké jsou důsledky šikany na oběť. Poslední kapitola v teoretické části je věnovaná prevenci šikany.

V druhé části bakalářské práce, jsem zvolila kvalitativní výzkum pro můj vlastní výzkum. Metodou bylo dotazování a technikou polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor byl veden s devíti komunikačními partnery, studenty z různých středních škol. Z výzkumu vyplývá, že komunikační partneři mají znalosti o šikaně. Vědí, jak se šikana projevuje, jaké má formy. Co se týče preventivních programů, studenti se účastnili různých přednášek na středních školách, vědí, že existuje Linka bezpečí nebo STOP šikaně, ale neznají určité preventivní programy nebo jejich název. Někteří komunikační partneři se stali svědky šikany.

Tato bakalářská práce může sloužit jako seznámí veřejnosti s tím, jak studenti vnímají šikanu na SŠ. Díky této bakalářské práci, jsem se dozvěděla spoustu nových poznatků o šikaně, které jsem před neznala.

Seznam použitých zdrojů

1. American psychological association. © 2022. *Bullying*. [online]. Apa.org. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.apa.org/topics/bullying>
2. BEŇO, P., 2015. *Šarmantní násilníci*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0938-6.
3. BOURCET, S., GRAVILLOVÁ, I., 2006. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros. 32 s. ISBN 80-00-01552-8.
4. CAJTHAMLOVÁ, K., 2017. *Abeceda moderního rodiče*. Praha: Vyšehrad. 343 s. ISBN 978-80-7429-913-1.
5. COWIE, H., JENNIFER, D., 2008. *New Perspectives on Bullying*. New York: McGraw Hill. 4 s. ISBN 978-0335222445.
6. DOČEKAL, D. et al., 2019. *Dítě v síti*. Praha: Mladá fronta, a.s., 95 s. ISBN 978-80-204-5145-3.
7. FIELDOVÁ, E. M., 2009. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar. 43 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
8. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
9. JAKOBSEN, B., RAKIL, M., 2017. *Násilí je možné zastavit: Terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí na blízkých vztazích*. Praha: Nadace Open Society Fund. ISBN 978-80-87725-40-5.
10. KAJANOVÁ, A. et al., 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 108 s. ISBN 978-80-7394-639-5.
11. KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. 70-79. ISBN 978-80-7367-871-5.
12. KOLÁŘ, M., 2011a. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 183 s. ISBN 80-7178-513-X.
13. KOLÁŘ, M., 2016. *Odborník na řešení školní šikany a kyberšikany první úrovně*. České Budějovice: Národní institut pro další vzdělávání. ISBN 978-80-86956-93-0.
14. Linka bezpečí. © 2021. *Šikana*. [online]. Linka bezpečí.cz. [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/sikana/>
15. Linka bezpečí. © 2021. *Kyberšikana*. [online]. Linka bezpečí.cz [cit. 2022-12-14]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/kybersikana/>

16. MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, s. 38-78. ISBN 978-80-247-2310-5.
17. MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. vydání. Praha: Grada, s. 164-165. ISBN 978-80-247-5309-6.
18. Minimalizace šikany. © 2023. *Škola a šikana*. [online] Minimalizace šikany.cz. [2023-02-19]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/2015-03-12-15-14-13/o-programu-mis>
19. Nadační fond STOP šikaně. © 2022. *Stop šikaně!*. [online]. Praha: Nadační fond STOP šikaně.cz. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/kontakty/>
20. Nevypušť duši. © 2019. *Šikana ve škole – nenechte to být*. [online] Praha: Nevypušť duši. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://nevypustdusi.cz/2019/09/18/sikana-ve-skole-nenechte-to-byt/>
21. Policie. © 2017. *Šikana: Preventivní informace*. [online]. Praha: Policie.cz. [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>
22. PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J., 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, s. 162-163. ISBN 978-80-247-5452-9.
23. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 192 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
24. ROGERS, V., 2011. *Kyberšikana*. Praha: Portál. s. 12-18. ISBN 978-80-7367-984-2.
25. ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6
26. Stopbullying. © 2022. *What Is Bullying*. [online]. Stopbullying.gov. [cit. 2023-03-8]. Dostupné z: <https://www.stopbullying.gov/bullying/what-is-bullying>
27. ŠALMON, T., 2021. *(Ne)bezpečný internet*. Bratislava: Lindeni. ISBN 978-80-566-1941-4.
28. ŠKVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. A KOL., 2014. Definice kvalitativního přístupu. In: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vydání. Praha: Portál, s. 13-15. ISBN 978-80-262-0644-6.
29. ŠKVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. A KOL., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

30. UNICEF. © 2023. *Cyberbullying: What is it and how to stop it*. [online]. Unicef.org. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying>
31. VÁGNEROVÁ, K. A KOL., 2011. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, s. 25-79. ISBN 978-80-7367-912-5.

Seznam příloh

Příloha 1: Okruhy otázek polostrukturovaného rozhovoru

Příloha 2: Informovaný souhlas pro komunikační partnery

Příloha 1: Okruhy otázek polostrukturovaného rozhovoru

1. Pohlaví
2. Kolik je ti let?
3. Do jakého ročníku chodíš? Do jaké školy?
4. Co podle tebe znamená šikana?
5. Jaké znáš formy šikany? Jak může šikana vypadat?
6. Jak se podle tebe projevuje oběť?
7. Jak se podle tebe projevuje agresor?
8. Byl(a) jsi někdy svědkem šikany?
9. Jak ses zachovala? / Jak by ses zachovala, kdyby si byla svědkem šikany?
10. Pokud si se nezastal(a), tak z jakého důvodu? / Pokud by ses nezastala, tak z jakého důvodu?
11. Jaké je podle tebe ideální místo/prostředí pro agresora, kde může oběť šikanovat?
12. V případě, že by ses stal(a) obětí šikany, věděl(a) bys, co máš dělat?
13. Co by podle tebe mohlo šikanu omezit nebo jí úplně zamezit?
14. S jakými programy proti šikaně si se setkal(a)?
15. Jaká je podle tebe prevence proti šikaně na tvé škole?

Příloha 2: Informovaný souhlas pro komunikační partnery

INFORMOVANÝ SOUHLAS PRO KOMUNIKAČNÍ PARTNERY

Byl/a jsem seznámen/a s podmínkami, cílem a obsahem bakalářské práce Barbory Friedlové s názvem „Šikana na středních školách“. Rozumím jim a souhlasím s nimi.

Souhlasím s účastí na tomto výzkumu. Dávám své svolení výzkumnici, aby materiál, který jsem ji poskytl/a, použila za účelem sepsání bakalářské práce.

Souhlasím se způsobem, jak bude zachovávána důstojnost, a jak bude má identita chráněna během výzkumu i po jeho skončení.

Souhlasím s nahráváním mého rozhovoru s výzkumnicí a s analýzou výsledného zvukového záznamu a jeho přepisu. Dávám souhlas k tomu, že výzkumnice může v odborné publikaci citovat informace, které jí poskytují.

Rozumím tomu, pokud se v průběhu rozhovoru objeví pro mne obtížná témata, mohu odmítnout odpovédět na jakoukoli otázku, popřípadě rozhovor ukončit.

PODPIS KP:.....

PODPIS ZÁKONNÉHO ZÁSTUPCE KP:.....

DATUM:.....

Seznam zkratek

K1 – kategorie 1

K2 – kategorie 2

K3 – kategorie 3

K4 – kategorie 4

K5 – kategorie 5

KP – komunikační partner

KP1 – komunikační partner 1

KP2 – komunikační partner 2

KP3 – komunikační partner 3

KP4 – komunikační partner 4

KP5 – komunikační partner 5

KP6 – komunikační partner 6

KP7 – komunikační partner 7

KP8 – komunikační partner 8

KP9 – komunikační partner 9

VO1 – výzkumná otázka 1

VO2 – výzkumná otázka 2

VO3 – výzkumná otázka 3

VO4 – výzkumná otázka 4